

РУССКО
ХОРВАТСКО
СЕРБСКИЙ
СЛОВАРЬ

R U S K O
H R V A T S K O
S R P S K I
R J E Č N I K

RUSKO- HRVATSKOSRPSKI RJEČNIK

SASTAVILI

R. F. POLJANEC

S. M. MADATOVA - POLJANEC

II, pregledano i dopunjeno izdanje

ŠKOLSKA KNJIGA — ZAGREB 1966

P R E D G O V O R

1. SADRŽAJ RJEČNIKA

Prema intenciji izdavača, ovaj rječnik sadrži »riječi i fraze iz suvremenog jezika s najvažnijim tehničkim i stručnim izrazima, potrebnim za čitanje kako dnevne i revijalne štampe tako i umjetničke i lakše stručne literature«. Iz golemog ruskog jezičnog blaga valjalo je zato izabrati oko 50 000 najobičnijih i najčešćih riječi sa svih područja života, umjetnosti i književnosti, nauke i tehnike, koje će čitaocu omogućiti da se snađe u prosječnom ruskom tekstu. Pri odlučivanju o tome koje će se riječi unijeti u rječnik rukovodili smo se time koliko je koja riječ česta u živom govoru, u štampi i u književnosti 19. i 20. stoljeća kao i u pojedinim naukama; uz to smo pri odabiranju riječi konzultirali Ožegovljevi jednojezični rječnik ruskoga jezika kao i najnovija izdanja Ščerbina rusko-francuskog i Lochowiz-Lepingova rusko-njemačkog rječnika, koji imaju svi otprilike isti opseg kao i ovaj rječnik (v. popis literature).

Za određivanje značenja pojedinih riječi, izraza i idioma služili smo se kao bazom novim velikim jednojezičnim rječnikom ruskoga jezika Akademije nauka SSSR-a i Ušakovljevim ruskim rječnikom — oba imaju po 4 velika toma — a uz to i spomenutim Ožegovljevim rječnikom u jednom svesku. Pravopis i akcentuaciju proveli smo prema novom ortografskom i ortoepskom rječniku Akademije nauka SSSR-a (v. popis literature).

Da bismo što tačnije odredili značenja pojedinih riječi, dali smo podosta ilustrativnih primjera na ruskom jeziku s hrvatskosrpskim prijevodom, a često smo značenje поближе označili tako da smo za ilustraciju značenja i upotrebe ruske riječi u zagradi dodali našu riječ, npr.:

вѣтсья obavijati se; pokrćati se, talasati se (kosa); krivudati, vijugati se (put); kružiti (ptica)

тѳмный sjetan, tužan; sanjiv, ćeznutljiv (pogled); trom, mlitav, umoran (pokret) i sl.

Često smo značenje riječi поближе odredili time što smo označili naučno odn. stručno područje na koje se odnosi određeno značenje (biologija, fizika, kemija, medicina, tehnika, vojska itd. — v. popis kratica).

Pored tih upućivanja na struku odn. područje dajemo često i stilске karakteristike pojedinih riječi; tako npr. oznaka *zast* ukazuje na to da se riječ danas osjeća već kao zastarjela, ali se nalazi u klasičnoj ruskoj književnosti; *razg* je oznaka za riječi koje se upotrebljavaju redovno u svakidašnjem razgovornom jeziku; izrazom *vulg* riječ je stilski označena kao gruba, vulgarna, itd.

Ako riječ ima više različitih značenja odn. ako među značenjima postoje znatnije smisaone nijanse, to su hrvatskosrpski prijevodi odijeljeni tačkom i zarezom, dok su sinonimi, tj. riječi sličnog značenja, odijeljeni zarezom. Fraze, idiomi, uzrečice i poslovice odvojene su od prijevoda dvjema tankim uspravnim crtama.

U pogledu izbora riječi koje su ušle u rječnik treba reći još ovo:

1. **provincijalizme** redovno nismo unosili u rječnik osim ako su poznati i u književnom i u razgovornom ruskom jeziku;

2. kod **stranih riječi** — a to se odnosi u prvom redu na različite tehničke izraze i nazive iz općeg kulturnog života — držali smo se načela da u rječnik unesemo uglavnom samo one riječi koje se, bilo po značenju, bilo po obliku, u znatnijoj mjeri razlikuje od analognih riječi u našem jeziku (npr. резонировать, рекреация, реляция, солитёр, фамилия и др.), dok smo tuđice, ako su jednake ili vrlo slične našima, po pravilu izostavljali.

3. Osim toga nisu ušle u rječnik:

a) glagolske imenice na **-ие** kad znače samo glagolsku radnju; one se tvore kao i analogne riječi u našem jeziku pa se njihovo značenje može lako razabrati iz samoga glagola;

b) čisto pasivni (odn. refleksivni) glagolski oblici na **-ся (-сь)**, osim ako imaju u tom obliku kakvo posebno značenje;

c) deminutivi, hipokoristici, augmentativi i pejorativi imenicâ, jer im se značenje obično lako razabire iz osnove imenice; u nekim slučajevima smatrali smo ipak potrebnim da navedemo i takve imenice;

d) iz sličnih razloga nisu po pravilu ušle ni mnoge apstraktne imenice na **-ость**, izvedene od pridjevskih osnova, kao ni prilozni na **-о, -е, -ски** koji se tvore od pridjeva na **-ый, -ий, -ский**;

e) glagolski participi na **-щий, -мый, -ный, -тый**.

Međutim, ako su takve izvedenice (glagolske imenice, deminutivi, prilozni itd.) u jeziku vrlo česte i uobičajene ili ako imaju kakvo posebno značenje, unijeli smo ih po pravilu u rječnik.

2. STRUKTURA RJEČNIKA I NJEGOVA UPOTREBA

Riječi su u rječniku navedene pojedinačno (ne po »gnijezdima«) i po strogo azbučnom redu. Samo kod imena narodnosti odn. porijekla i kod nekih zanimanja odstupili smo — radi uštede u prostoru — od toga principa i pod istom natuknicom naveli redovno pored muškoga roda i ženski, a kod narodnosti obično još i pridjev, npr.:

итальянец Talijan, **-ка** (tj. **итальянка**) Talijanka; **-ский** (tj. **итальянский**) talijanski;

учитель učitelj, **-ница** (tj. **учительница**) učiteljica, i sl.

Ako su takve riječi (ženski rod, pridjev) po azbučnom redu više ili manje udaljene jedna od druge, donosimo ih, dakako, kao posebne natuknice ondje gdje im je mjesto, npr.

грек Grk; **гречанка** Grkinja; **греческий** grčki i sl.

Natuknica je često tankom uspravnom crtom podijeljena na dva dijela: prvi njezin dio je nepromjenljiv te se u daljem navođenju radi uštede u prostoru zamjenjuje kratkom crticom, npr.:

англичанин Englez; **-ка** (tj. **англичанка**) Engleskinja;

белен|á bunika; **-ѝ** (tj. **белен|ы**) **обѝлся** poludio je, pošasavao je; **настоящ|ий** sadašnji; **-ее** (tj. **настоящее**) **время** sadašnje vrijeme, sadašnjost, i sl.

Naročito je to često kod glagola gdje se pod jednom natuknicom obrađuju oba vida, svršeni (perfektivni) i nesvršeni (imperfektivni) vid, npr.:

допус|т|ить dopustiti; **-к|ать** (tj. **допуск|ать**) dopuštati, i sl.

Iz istoga razloga štednje prostora primijenjen je taj sistem redovno i u hrvatskosrpskim prijevodima ruskih riječi, i to ne samo u sufiksima odn. nastavcima (kao npr. dopu|stiti, -štati i sl.) nego i u prefiksima, npr.

в|ст|ав|ить, **-л|ять** umet|nuti, -ati, namjel|stiti, -štati, stav|iti, -ljati u što;
в|е|т|я|нуть, **-г|ив|ать** is-, ras|tegnuti, -tezati, iz-, raz|vu|ći, -vla|čiti (tj. istegnuti, istezati, rastegnuti, rastezati, izvu|ći, izvla|čiti, razvu|ći, razvla|čiti) i sl.

U slučajevima kad se svršeni glagolski vid u našem jeziku tvori pomoću prefiksa, navedena su oba vida glagola tako da su prefiksi za tvorbu perfektivnog vida stavljeni u zagradu, a izvan zagrade ostao je imperfektivni vid, npr.

рас|ср|о|чи|ть, **-в|ать** (raspo)dijeliti na rokove (tj. raspodijeliti, dijeliti na rokove);

в|ы|д|р|ать, **-д|ир|ать** (iš)čupati; (i)šibati, (iz)bičevati (tj. iščupati, čupati; išibati, šibati, izbičevati, bičevati) i sl.

Sve to, doduše, donekle otežava čitanje, ali je korist zbog uštede u prostoru vrlo velika: samo je tako bilo moguće da se na dosta ograničenom prostoru iznese relativno mnogo jezične građe.

Ako u natuknici nema tanke uspravne crte, crtica ispred nastavaka u primjerima zamjenjuje u tom slučaju čitavu riječ kako je navedena u natuknici, npr.:

зак|ат suton, zalazak sunca; на -е (tj. **зак|ате**) дней на izmaku života, i sl.

Ako je natuknica u daljem tekstu upotrijebljena u nepromijenjenom obliku, obilježena je početnim slovom s tačkom, npr.:

зад|аток kapara; **в|не|ст|і** з. (tj. **зад|аток**) закарарити;

дост|уп|ный pristupačan; д. (tj. **дост|уп|ный**) поним|анию razumljiv, shvatljiv, i sl.

Ako se kod glagola, obrađena u oba vida, u primjerima i izrazima daje početno slovo s tačkom, znači da se u tim primjerima mogu upotrijebiti oba vida, npr.:

зав|яз|нуть, **-а|ть** zaglib|iti, -l|ivati; з. (tj. **зав|яз|нуть**, **зав|яз|ать**) в долг|ах задуж|и(va)ti se preko ušiju (tj. zadužiti se, zaduživati se preko ušiju) i sl.

Ako je, međutim, u određenim značenjima ili frazama uobičajen ili uopće moguć samo jedan vid, to se u primjerima daje nastavak samo za taj vid, npr. od glagola **зад|ать**, **-в|ать** »zada(va)ti« postoji u frazi: -ть (tj. **зад|ать**) стрек|ач|а »kidnuti, strugnuti, izgubiti se«, samo oblik za svršeni vid **зад|ать**.

Slično je kod glagola i s dodavanjem čestice **-ся** (**-сь**) za pasivne odn. refleksivne oblike. Stoji li ta čestica kod glagola, obrađena na tom mjestu u oba vida, znači da ona vrijedi za oba glagolska vida; vrijedi li ona samo za jedan vid, navodi se samo uz onaj infinitivni nastavak za koji ona dolazi u obzir; npr. uz glagol **дв|и|нуть**, **-г|ать** »pokre|nuti, -tati« vrijedi čestica **-ся** za oba vida, tj. **дв|и|нуться** »pokrenuti se«, i **дв|и|г|аться** »pokretati se, micati se«; **-ся** в путь »kre|nuti, -tati, po|ći, -laziti na put«; međutim, u značenju »hodati, ići« postoji samo nesvršeni oblik **-г|аться** (tj. **дв|и|г|аться**).

Sve su ruske riječi — osim jednosložnih — naglašene, jer je ruski akcent vrlo važan za izgovor, a često i za značenje pojedinih riječi. Ako u riječi ima dva glavna akcenta, znači da se ona govori s oba naglasaka, npr.

твóрог, раздрóблѣнность naglašavaju se i **твóрог, раздрóбленность** i **тврóрг, раздрóбленность**, i sl. Neke složene riječi imaju pored glavnog i sporedni naglasak koji je u rječniku obilježen gravisom (˘).

Ako drugi dio riječi, gdje crtica zamjenjuje prvi nepromjenljivi dio (odijeljen uspravnom crtom), nije naglašen, znači da za tu riječ vrijedi naglasak iz prvog dijela, npr.:

впис|ка, -ывание, tj. **вписывание** upis(ivanje)

грóх|нуть, -ать, tj. **грóхнуть, грóхать** lupiti, -ati.

Ako je pak u drugom dijelu natuknice akcent na kakvom drugom slogu nego što je u prvom dijelu (tj. ispred uspravne crte), znači da je druga riječ naglašena na tom slogu, npr.:

вы|дать, -вать čita se: **выдать, выдавать** izdati, -vati;

скр|ыть(ся), -вать(ся) čita se: **скрыть(ся), скрывать(ся)** sakri(va)ti (se), i sl.

Nalazi li se, međutim, u riječi, skraćenoj pomoću uspravne crte, akcent iza crtice koja zamjenjuje prvi (nepromjenljivi) dio riječi, znači da je u toj riječi naglašen prethodni slog natuknice, tj. slog ispred uspravne crte, npr.: **сжеш|ать, -ивать** (iz-, po)miješati, (za)mrsiti — znači da se druga riječ (nesvršeni vid glagola) naglašava **смѣшивать**. — Tako je provedeno i u primjerima; npr. pod natuknicom **скр|ойть** »skrojiti« — fraza **лáдно -'ен** čita se **лédно скрóен** »lijeпо граден, stasít«.

Uz imenice stoje u uglastoj zagradi brojevi koji ukazuju na rod i deklinacioni tip, naveden u tabeli na kraju knjige, po kome se one sklanjaju. — Uz neke imenice stoji, pored broja koji upućuje na deklinacioni tip, uz kosu crtu i broj 8, koji ukazuje na to da se vokal **-o-** ili **-e-** u imenici u svim ostalim padežima gubi, npr.:

платóк [1/8b] deklinira se: **платкá, платкú** ...

ремѣнь [5/8b] mijenja se: **ремнjá, ремнjú** ...

Ako uz broj deklinacionog tipa nema broja 8, znači da vokal **-o-** odn. **-e-** iz nominativa imenice ostaje u svim padežima, npr.:

батóг [1b] deklinira se: **батогá, батогú** ...

кузнéц [3b] mijenja se: **кузнецá, кузнецú** ...

Uz brojeve su redovno navedena i slova (od a do i) koja upućuju na akcenatski tip po kome se naglašava dotična imenica u toku deklinacije. Posebno nije označen samo akcenatski tip a (koji označuje da je naglasak u svim padežima jednine i množine na osnovi odn. na istom slogu kao u nominativu jednine, tj. u natuknici), jer je najčešći, pa je radi uštede u prostoru izostavljen. Gdje, dakle, uz broj nema nikakvog slova, znači da je imenica u svim padežima jednine i množine naglašena na istom slogu kao u nominativu, tj. u natuknici.

Uz neke brojeve u zagradama navedena je i sitan broj kao eksponent; on upućuje na to da za tu imenicu vrijedi ono što je pod tim brojem u tabeli navedeno za taj deklinacioni tip. Tako npr. uz imenicu **вид** stoji [1¹]; to znači da se ta imenica deklinira po tipu [1], (tj. kao **завóд**), a eksponent 1 označuje da ta imenica uz predloge **в** i **на** ima u lokativu jednine naglašeni nastavak **-ý** (**в видú**); uz imenicu **дéвочка** broj [12²] označuje da se imenica deklinira po tipu [12] s akcentom na osnovi, a eksponent 2 ukazuje na to da se kod te imenice u genitivu množine umeće nepostojano **-e-** (**дéвочек**), i sl.

Ako su uz imenicu u zagradi navedena dva broja, znači da imenica može imati dvojake oblike.

Pridjevi su navedeni — kao što je običaj u ruskim rječnicima — samo u punom obliku; kratki oblik dat je samo izuzetno, kad je to potrebno (obično u ilustrativnim primjerima i frazeologiji).

Uz pridjeve su u zagradama označeni i brojevi koji upućuju na deklinacioni tip, po kome se mijenjaju. Akcent uz pridjeve nije obilježavan jer je on redovno u čitavoj deklinaciji na istom slogu gdje je u nominativu jednine muškoga roda.

Kad je pridjev supstantiviran (tj. upotrijebljen kao imenica), onda je to redovno označeno, npr.:

горбат|ый grbav, gurav; *sm* grbavac, grbonja, grbavko, guravac; **-ая** (tj. **горбатая**) *sf* guravica;

буду|щий budući; **-ее** (tj. **будущее**) *sn* budućnost, i sl.

Glagoli se navode, kao što je već rečeno, redovno u oba vida (gdje oni, dakako, postoje), a obrađeni su kod svršenog vida, kao što se to u posljednje vrijeme redovno čini. Nesvršeni vid glagola, ako je po azbučnom redu udaljen od svršenoga, upućuje se redovno na taj vid. Prostim (nesloženim) nesvršenim glagolima, koji svršeni vid tvore pomoću prefiksa, dodati su u zagradi najobičniji od tih prefiksa, npr. kod glagola **давить** navode se u zagradi prefiksi *за-*, *раз-*, *у-*, tj. svršeni će oblici biti **задавить**, **раздавить**, **удавить** (dakako, s razlikom u značenju).

Brojevi u uglastim zagradama uz infinitive glagolâ upućuju na konjugacioni tip u tabelama na kraju knjige. Eventualni sitni brojevi kao eksponenti označavaju različita odstupanja od osnovnog tipa, a slova uz brojeve ukazuju na naglasak u prezentu. Ako uz broj nema slova, znači — analogno kao kod imenica — da je tu akcenatski tip **a**, tj. da je glagol u svim oblicima prezenta naglašen na osnovi odn. na istom slogu kao u infinitivu. Ostale glagolske oblike osim infinitiva i prezenta u tabelama ne navodimo jer se svi oni izvode od infinitivne i prezentske osnove.

Stoji li u zagradi (3.l.), znači da se glagol upotrebljava redovno u 3. licu jednine i množine, a oznaka *bezl* ukazuje na to da se glagol upotrebljava samo bezlično, tj. u 3. licu jednine.

Vodili smo računa i o rekaciji glagola te redovno navodili najvažnije razlike između ruskih i naših glagola, npr.:

издева|ться над кем rugati se komu, vrijeđati koga

измен|ить кому izdati, iznevjeriti, prevariti koga, i sl.

NAPOMENA UZ II IZDANJE

Za II izdanje brižljivo smo pregledali rječnik, uklonili štamparske i druge pogreške koje su se bile uvukle u I izdanje, dopunili značenja pojedinih riječi i dodali primjere, proširili frazeologiju i unijeli priličan broj novih riječi i termina. Međutim, u prvih šesnaest araka nismo mogli unijeti ispravke i dodatke jer su bili već odštampani.

U Zagrebu, 21. I 1966.

Autori